

Religiosity and Islamic Life Skills in Students

ARTICLE INFO

Article Type

Analytical Review

Authors

Ayatollah Karim Baghmalek

How to cite this article

Ayatollah Karim Baghmalek, Religiosity and Islamic Life Skills in Students, *Journal of Islamic Life Style Centered on Health*. 2017;2(1):81-87.

1. Assistant professor, department of Counseling and psychology, Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author)

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: ayat191@gmail.com

Article History

Received: 2017/11/11

Accepted: 2018/01/30

ePublished: 2018/02/19

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study was to investigate the effectiveness of religiosity and Islamic life skills in students.

Materials and Methods: The method was quasi-experimental and pre-test-post-test with a control group. The statistical population includes all male students in the first year of high school in Ahvaz, 30 of whom were randomly selected and divided into two groups (15 in the experimental group and 15 in the control group). After completing Dindaripour Yousefi (1984) questionnaire, the experimental group was exposed to 16 sessions (two one-hour sessions per week) of Islamic life skills training, while the control group did not receive any intervention. Both nodes completed the questionnaire again in the post-test stage and the data were analyzed by multivariate analysis of covariance using SPSS18 software.

Findings: The results showed that the experimental group compared to the control group showed a significant increase in all components of religiosity.

Conclusion: Based on the findings, it can be concluded that teaching Islamic life skills can be used as one of the effective methods in promoting the level of religiosity of high school students.

Keywords: Islamic life skills, dimensions of religiosity, high school students.

دینداری و مهارت های زندگی اسلامی در دانش آموزان (مطالعه میدانی)

آیت اله کریم باغملک

استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
(نویسنده مسئول).

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، بررسی اثر بخشی دینداری و مهارت های زندگی اسلامی در دانش آموزان بود.

مواد و روش ها: روش نیمه تجربی و از نوع پیش آزمون - پس آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش آموزان پسر سال اول متوسطه دوم شهر اهواز می باشد که ۳۰ نفر از آنان به صورت در دسترس انتخاب و در دو گروه (۱۵ نفر گروه آزمایش و ۱۵ نفر گروه کنترل) قرار گرفتند. پس از تکمیل پرسشنامه دینداری پور یوسفی (۱۹۸۴)، گروه آزمایش در معرض ۱۶ جلسه (دو جلسه یک ساعته در هفته) آموزش مهارت های زندگی اسلامی قرار گرفت، در حالی که گروه کنترل هیچ مداخله ای دریافت نکرد. هر دو گروه مجدداً در مرحله پس آزمون پرسش نامه مذکور را تکمیل نمودند و داده های به دست آمده با روش تحلیل کوواریانس چند متغیری از طریق نرم افزار SPSS18 تجزیه و تحلیل گردید.

یافته ها: یافته ها نشان داد که گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل افزایش معنا داری را در همه مولفه های دینداری نشان داد. **نتیجه گیری:** بر اساس یافته ها می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی می تواند به عنوان یکی از روش های موثر در ارتقاء سطح دینداری دانش آموزان دبیرستانی به کار گرفته شود.

کلیدواژه ها: مهارت های زندگی اسلامی، ابعاد دینداری، دانش آموزان دبیرستانی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۸/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۱۱/۱۰

* نویسنده مسئول: ayat191@gmail.com

مقدمه

دین مجموعه ای از حقایق هماهنگ و متناسب است که به صورت گزاره های حقیقی هست ها و نیست ها، باید ها و نبایدها، که از سوی ذات اقدس خداوند در متون دینی ظاهر شده است و حکایت از ابعاد مختلف انسان اعم از فردی و اجتماعی، مادی و معنوی، دینی و اخروی می کند (۱). دین از جمله مهم ترین مفاهیم و از کارکردی ترین مقولات در جامعه بشری است (۲). تجربه تاریخی زندگی بشر نشان می دهد که دین جزئی جدایی ناپذیر از زندگی بوده است (۳) و توجه بیش از حد به دنیای مادی و فراموشی خود و خدا، ریشه بسیاری از مشکلات کنونی بشر و عامل اصلی اضطراب و نگرانی های درونی اوست. گسترش چنین تمدنی بر حقارت انسانی افزوده است (۲) ولی علی رغم این کشاکش و فشارهای دین ستیزی در جامعه جهانی، ایران اسلامی به عنوان نقطه امیدی در جهت اعتلای فرهنگ و باورهای دینی در مقابل این سیل فراگیر قد علم نموده است. انسان برای کامل شدن و به تمامیت رسیدن، نیازمند زمینه و شرایط مساعدی می باشد و ابعاد و لایه های وجودی او از طریق فرایند تعلیم و تربیت شکوفا می شود (۴). تربیت دینی به معنای فعالیت های نظام مند و برنامه ریزی شده نهادهای آموزشی جامعه به منظور آموزش بینش، منش و آموزه های دین به افراد است، به گونه ای که در عمل نیز به آنها پایبند باشند یا به عبارت دیگر، تربیت دینی به هرگونه فعالیت هدفمندی گفته می شود که در نظام آموزش و پرورش کشور به منظور تقویت ایجاد شناخت و باور به معارف دینی، گرایش به ارزش ها و هنجارهای دینی و التزام به احکام و دستورات دینی طراحی شده است (۵).

تربیت دینی فرایندی است که در راستای ارضای نیاز فطری به دین، بخش مهمی از زندگی افراد را در بر می گیرد. اگر الگوی مطلوب ای برای تربیت دینی در دسترس متصدیان این امر نباشد، به خطا رفتن آنها در فهم اهداف، روشها و محتوای تربیت دینی، لطمه بسیار سنگینی به رشد دینی افراد وارد می سازد. بدون تردید در ذات دین، هیچ عنصر گریزانه وجود ندارد، اگر انسانها به دریافت معارف دینی نایل آیند در هیچ رتبه ای از دین نمی گریزند. از طرف دیگر جوانی حساس ترین، پراهمیت ترین و ظریف ترین دوره زندگی است، دوره حیات عقلی و شکوفایی قوا نفسانی است و در فرهنگ غنی اسلامی از اهمیت فوق العادی برخوردار می باشد (۶). کسانی که با تعلیم و تربیت اسلامی آشنایی دارند، می دانند که دین امری فطری است و با فطرت و طبیعت انسان سازگار است (۷).

در واقع، تربیت دینی عبارت است از: «مجموعه اعمال عمدی و هدفدار به منظور آموزش گزاره های معتبر یک دین به افراد دیگر به نحوی که افراد در عمل و نظر، به آن آموزه ها متعهد و پایبند گردند». در این مسیر، پیوسته راهزنانی به صورت آفات دین و دینداری ظهور کرده اند که شناخت آنها و پرداختن به سلامت و بهداشت دینداری از مهم ترین آداب در چنین سیری است (۸).

تلاش در تربیت جنبه دینی شخصیت انسان امری است که باید در تمام طول عمر آدمی ادامه داشته باشد و در غیر این صورت می توان اظهار داشت که شخصیت انسان ناقص رشد نیافته خواهد بود و به حد کمال نخواهد رسید (۹).

تأکید بر تربیت دینی و اخلاقی و تقویت آن در دانش آموزان از این جهت اهمیت دارد که آنها در آینده ای نه چندان دور مسئولیت اداره جامعه را برعهده خواهند گرفت و اگر این تربیت درست اتفاق بیفتد می توان امیدوار بود که آیندگان نیز در انتقال آن ارزش ها به نسل بعد موفق باشند.

درونی کردن ارزش ها می تواند به این هدف بزرگ جامعه عمل پوشاند. مقصود از درونی کردن ارزش ها این است که جزئی از وجدان شخص شود و اهمیت درونی کردن ارزش های اسلامی در دانش آموزان این است که اگر این ارزش ها درونی نگردد تا

آموزش و یادگیری و بالا بردن سطح آگاهی کودکان و نوجوانان می تواند اهمیت ویژه‌ای داشته باشد (۱۲).

از سوی دیگر استفاده از ظرفیت دین و آموزه های دینی در تقویت اثربخشی روش های درمان مشکلات روحی- روانی در سالهای اخیر در سایر کشورهای اسلامی نیز مورد توجه زیادی قرار گرفته است که از جمله آنها می توان به آموزش مهارت های مثبت اندیشی مبتنی بر رویکرد اسلامی بر بلوغ عاطفی و شکیبایی نوجوانان و همچنین آموزش قرآن کریم بر بهبود شیوه های مقابله با فشار روانی در نوجوانان و روان درمانی تقویت شده با ایمان اسلامی برای مهاجرین در کشورهای غربی، اشاره نمود.

آموزش مهارت های زندگی نقش اساسی را در بهداشت روانی ایفاء می کند و البته زمانی که در یک مقطع رشدی مناسب ارائه شود نقش برجسته تری خواهد داشت. به طور تعیین می توان گفت که بسیاری از مشکلات روانی ناشی از نقص مهارت های اساسی زندگی است. در واقع آموزش مهارت های زندگی اسلامی نقش درمانی و پیش گیری دارد.

باتوجه به اهمیت معنویت و مذهب در آموزش و درمان، استفاده از مؤلفه های مذهبی در آموزش مهارت های زندگی تأثیر بیشتری بر سلامت روانی افراد دارند.

مهارت های زندگی در این راستا علاوه بر تحول شخصی، تحول معنوی را نیز حمایت کرده و از این طریق به تحول کامل تر انسان ها و در مجموع سلامت روانی آنها کمک میکند. در حال حاضر باتوجه به ضرورت ادغام زمینه های فرهنگی و نتایج دینی مربوط به سلامتی از یک سو و فرهنگ غنی دینی در کشورمان از سوی دیگر و همچنین به منظور افزایش میزان پاسخ به آموزش ها در ایران، توجه به این زمینه افزایش یافته است. تلفیق آموزش مهارت های زندگی با آموزه های اسلامی نیز از جمله روش های مورد توجه است. اما بررسی آموزش مهارت های زندگی اسلامی که در آن سعی شده مفاهیم و ارزشهای اسلامی به صورت مهارت های پرکاربرد مورد توجه قرار گیرد، نیازمند پژوهش های مدونتری در این زمینه است.

در این پژوهش نقش آموزش مفاهیم دینی بر ابعاد چهارگانه دینداری مورد توجه قرار گرفته است و بررسی میزان دینداری دانش آموزان دبیرستان های شهر اهواز بوده و پژوهشگر یافتن این موضوع است که آیا آموزش مهارت های زندگی اسلامی می تواند سطح دینداری دانش آموزان دبیرستانی را در ابعاد باورها، نگرش ها، عواطف و رفتار دینی دانش آموزان را افزایش دهد؟

مواد و روش ها

پژوهش حاضر، یک طرح آزمایشی و از نوع پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل است که در آن از دو گروه آزمایش و گواه استفاده شده است. شیوه انتخاب دو گروه به صورت تصادفی می باشد که هر دو گروه ابتدا مورد پیش آزمون و پس از اجرای آموزش مهارت های زندگی اسلامی مورد پس آزمون قرار گرفتند.

جامعه آماری، روش نمونه گیری و نمونه:

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش آموزان پسر سال اول دبیرستان های شهر اهواز در سال ۹۶-۱۳۹۵ می باشد. با توجه به عنوان تحقیق و طرح مورد استفاده، در این پژوهش برای انتخاب نمونه از روش نمونه گیری در دسترس استفاده شد. از این جامعه آماری ۳۰ نفر انتخاب شده و به طور تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه گمارده شدند.

مادامی که زور و اجبار وجود داشته باشد. دانش آموزان به صورت ظاهری نسبت به این ارزش ها اظهار وفاداری می کنند، اما هر وقت که احساس آزادی و اختیار کنند بی اعتقادی خود را نسبت به این ارزش ها نشان می دهند و این امر سبب ترویج روحیه، تملق، چاپلوسی، ظاهرسازی و نفاق در جامعه می شود (۶).

لازمه دین داری آگاهی صحیح و عمیق نسبت به حقایق دین است. معرفت نه تنها یکی از ارکان و شرایط و عناصر ایمان است، بلکه بعد از حصول ایمان نیز تقویت کننده ایمان است و معرفت نسبت به دین و ارزش و عظمت آن موجب می شود تا انسان همواره در مقام حفظ این گوهر گران بها و کلید نجات و سعادت خود باشد و خود را مدافع دین قرار دهد. دین داری حقیقی بدون دین فهمی، نه کامل است و نه مطلوب، ایمان بدون علم معنا ندارد، علم بدون ایمان ممکن است، ولی ایمان بدون معرفت ممکن نیست. تنها در فضای تاریک جهل است که افراد دچار شک و شبهه و تحویف و انحراف نسبت به حقایق دین می شوند، اما در شرایطی که نور علم و معرفت بر قلب مؤمن گسترده است و سوسه کنندگان و شبهه افکنان نمی توانند انسان های مؤمن را دچار شک و تزلزل نمایند و رهزن ایمان آنان شوند. بصیرت دینی داشتن باعث می شود که انسان از دشمنان دین و اهل شرک و نفاق و دنیاپرستان فرعون صفت، نهراسد و همواره از جبهه حق و دین دفاع کند. یکی از علل پیدایش فرقه های انحرافی و یا غلبه افراد بی ایمان بر مؤمنان همین عدم معرفت یا ضعف معرفت و فقدان بصیرت دین داران بوده است.

برای پرورش حس دینی که خود شور طلب و شوق وصل را در دل ایجاد می کند نمی توان به صرف آموزش ها، توصیه ها و تبلیغات لفظی و صوری اکتفا نمود. به نظر می رسد این گونه آموزش ها در پاره ای از موارد نه تنها به پرورش حس مذهبی دانش آموزان کمک نمی کند، بلکه برعکس مانع و حجاب ضعیفی بر تمایلات درونی آنها نیز می شود.

محمودی (۱۰)، در تحقیقی تحت عنوان «آسیب شناسی تربیت دینی دانش آموزان دوره متوسطه دوم از نظر دبیران معارف اسلامی و مشاوران مدارس» نشان داد ناآشنایی برخی از معلمان و والدین دانش آموزان با خصوصیات دوره بلوغ و شیوه های درست آموزش ابعاد دینداری از مهم ترین موانع تربیت دینی در دوره متوسطه دوم است.

همچنین نوربخش، اویسی فردویی در سال ۱۳۹۵، در تحقیقی با عنوان دین داری و الگوی تربیتی خانواده (بررسی تأثیرات خانواده بر رفتار دینی نوجوانان در شهر تهران) بیان نمودند که نحوه تعامل والدین با فرزندان می تواند بر رفتار فرزندان و شکل گیری شخصیت آنان تأثیر گذار باشد.

همچنین تحقیق تقوی راد (۵) با عنوان آسیب شناسی تربیت دینی با رویکرد دین گریزی و گرایش به عرفان های کاذب نشان می دهد که مفهوم تربیت دینی و اهداف و آسیب های وارده بر آن، دارای چهار حیطه از روابط انسان می باشد که عبارت اند از اصلاح رابطه انسان با خدا، اصلاح رابطه انسان با خود، اصلاح رابطه انسان با جامعه، اصلاح رابطه انسان با طبیعت.

المنایس ۱ (۱۱)، با بررسی نقش دینداری در جوانان، عوامل موثر بر این اعتقادات مذهبی را در بین جوانان مورد مطالعه قرار داده و پیشنهاداتی در خصوص شناسایی مفهوم مذهبی بودن و ابعاد ارائه داده است.

تا کنون روش های مختلفی برای افزایش سطح دینداری جوانان و نوجوانان پیشنهاد شده است از جمله این روش ها می توان به روش سرمشق گیری، روش تقلین، روش شرطی سازی شعائر دینی با امور خوشایند و روش اقتدار را نام برد. با این حال روش

² . Pretest- Posttest with Control Group Design

¹ Almenayes

ابزار تحقیق ابزار به کار گرفته در این تحقیق پرسشنامه سنجه دینداری پور یوسفی (۱۹۸۴) می باشد که با استفاده از مدل گلاک و استارک تنظیم شده است. این پرسنامه دارای ۲۶ ماده و از طیف لیکرت می باشد و ابعاد دینداری دانش آموزان را در ۴ بعد اعتقادی (۷ ماده)، عاطفی (۶ ماده)، پیامدی (۶ ماده) و مناسکی (۷ ماده) می سنجد. اعتبار این پرسشنامه توسط پور یوسفی (۱۹۸۴) با استفاده از روش اعتبار سازه رضایت بخش گزارش شده است. علاوه بر آن در پژوهش حاضر اعتبار این پرسش نامه با روش اعتبار صوری نیز محاسبه گردید و بر اساس نظر ۳ نفر از صاحب نظران حوزه علوم تربیتی و معارف اسلامی برای اجرا مناسب تشخیص داده شد. همچنین پایایی آن پس از اجرای پرسش نامه و از طریق روش آلفای کرونباخ، ۰.۸۸ به دست آمده است که نشان دهنده دقت و همسانی درونی بالای آیتم های آن است.

شیوه اجرا: پس از انجام مکاتبات اداری و مشخص نمودن گروه نمونه، برای گروه آزمایش برنامه آموزش مهارت های زندگی اسلامی در قالب ۱۶ جلسه ۶۰ دقیقه ای با استفاده از بسته آموزشی مهارتهای اسلامی به کودکان با شیوه های نوین، برگزار گردید، بلافاصله پس از اتمام جلسات پس از آزمون بر روی هر دو گروه انجام شد. در هر یک از جلسات آموزش، مهارت های زندگی اسلامی، یک یادو مهارت مطرح شده در راهنمای برنامه آموزش مهارت های زندگی براساس دستورالعمل های ارائه شده در این راهنما آموزش داده می شد.

نحوه انجام کار به این ترتیب بود که در هر جلسه در مورد هر موضوع ابتدا توضیحاتی داده می شد و با جمع بندی نظرات شرکت کنندگان آن مفاهیم تعریف می شد پس از اتمام فعالیت که غالباً در دو یا چند گروه کوچک یا بزرگ انجام می شد، از شرکت کنندگان هر گروه خواسته می شد که در مورد کاری که انجام داده اند، توضیح دهند و نتیجه ای را که از آن مطرح می شود و نکاتی که برای بحث گرفته اند، بیان کنند. آنگاه سؤالاتی تحت عنوان نظرهای شرکت کنندگان جمع بندی و سپس به روش تحلیل داده ها در پژوهش حاضر جهت انجام محاسبات آماری و تجزیه و تحلیل داده ها، از روش های آمار توصیفی مانند میانگین و انحراف استاندارد نمره ها و روش های آمار استنباطی شامل تحلیل کواریانس چند متغیری (MANCOVA) و تحلیل کواریانس تک متغیری (ANCOVA) استفاده گردید. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار کامپیوتری SPSS16 انجام پذیرفت، لازم به ذکر است که سطح معنی داری برای تمام فرضیه ها $\alpha = 0.05$ در نظر گرفته شد.

یافته ها

در جدول شماره ۱، میانگین، انحراف استاندارد، مقیاس دینداری و مؤلفه های آن به تفکیک در دو مرحله سنجش در گروه ها نشان داده شده است.

پس از انجام مکاتبات اداری و مشخص نمودن گروه نمونه، برای گروه آزمایش برنامه آموزش مهارت های زندگی اسلامی در قالب ۱۶ جلسه ۶۰ دقیقه ای با استفاده از بسته آموزشی مهارتهای اسلامی به کودکان با شیوه های نوین، برگزار گردید، بلافاصله پس از اتمام جلسات پس از آزمون بر روی هر دو گروه انجام شد. در هر یک از جلسات آموزش، مهارت های زندگی اسلامی، یک یادو مهارت مطرح شده در راهنمای برنامه آموزش مهارت های زندگی براساس دستورالعمل های ارائه شده در این راهنما آموزش داده می شد.

نحوه انجام کار به این ترتیب بود که در هر جلسه در مورد هر موضوع ابتدا توضیحاتی داده می شد و با جمع بندی نظرات شرکت کنندگان آن مفاهیم تعریف می شد پس از اتمام فعالیت که غالباً در دو یا چند گروه کوچک یا بزرگ انجام می شد، از شرکت کنندگان هر گروه خواسته می شد که در مورد کاری که انجام داده اند، توضیح دهند و نتیجه ای را که از آن مطرح می شود و نکاتی که برای بحث گرفته اند، بیان کنند. آنگاه سؤالاتی تحت عنوان نظرهای شرکت کنندگان جمع بندی و سپس به روش تحلیل داده ها در پژوهش حاضر جهت انجام محاسبات آماری و تجزیه و تحلیل داده ها، از روش های آمار توصیفی مانند میانگین و انحراف استاندارد نمره ها و روش های آمار استنباطی شامل تحلیل کواریانس چند متغیری (MANCOVA) و تحلیل کواریانس تک متغیری (ANCOVA) استفاده گردید. تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار کامپیوتری SPSS16 انجام پذیرفت، لازم به ذکر است که سطح معنی داری برای تمام فرضیه ها $\alpha = 0.05$ در نظر گرفته شد.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد مؤلفه های دینداری در گروه آزمایش (۱۵ نفر) و گواه (۱۵ نفر)

گروه گواه	گروه آزمایش		متغیر	آزمون
	میانگین	انحراف استاندارد		
۷/۴۷	۱۶/۲۸	۶/۴۹	۱۵/۱۶	باورها
۳/۴۷	۲۵/۸۸	۵/۴۹	۲۷/۷۲	نگرش ها
۳/۳۲	۳۲/۰۸	۵/۲۷	۳۳/۲۴	عواطف
۳/۳۰	۲۸/۳۲	۵/۵۶	۲۹/۲۴	رفتار دینی
۱۰/۸۲	۱۷/۵۶	۹/۹۹	۳۰/۲۸	باورها
۳/۴۴	۲۳/۵۶	۶/۴۸	۷۰/۸۴	نگرش ها
۳/۲۳	۳۲/۲۸	۵/۰۸	۶۸/۳۶	عواطف
۳/۰۸	۲۷/۷۶	۶/۶۷	۷۱/۰۸	رفتار دینی
همگنی شیب پیش آزمون های مؤلفه های دینداری با پس آزمون آنها را نشان می دهد.		برای بررسی پیش فرض های مانکووا، ابتدا همگنی شیب پیش آزمون ها با پس آزمون ها محاسبه شد که جدول شماره ۲		

جدول ۲. همگنی شیب پیش آزمون های مؤلفه های دینی با پس آزمون های آنها

شاخص های آماری	نام آزمون	مقدار	F	فرضیه df	خطا df	سطح معنی داری
گروه * پیش آزمون باورها	آزمون لامبدای ویلکز	۰/۶۶۳	۱/۱۴	۱۲	۶۰	۰/۳۴
گروه * پیش آزمون نگرش ها	آزمون لامبدای ویلکز	۰/۵۹۴	۱/۴۸	۱۲	۶۰	۰/۱۵
گروه * پیش آزمون عواطف	آزمون لامبدای ویلکز	۰/۶۱۱	۱/۳۹	۱۲	۶۰	۰/۱۹
گروه * پیش آزمون رفتار دینی	آزمون لامبدای ویلکز	۰/۵۹۴	۱/۴۹	۱۲	۶۰	۰/۱۵
گروه * پیش آزمون همه مؤلفه های دینداری	آزمون لامبدای ویلکز	۰/۳۸	۱/۰۹	۱۲	۶۰	۰/۳۹

آزمون ها با ترکیب خطی پس آزمون ها برای گروه آزمایش و گواه یکسان است. با وجود این شرط، مهمترین شرط تحلیل کواریانس یعنی پیش آزمون و پس آزمون ها یکسان است و تفاوتی وجود نداشته باشد برقرار است.

گروه * پیش آزمون مؤلفه های دینداری نشان می دهد میان پیش آزمون و پس آزمون مؤلفه های دینداری در گروه آزمایش و گواه تفاوتی وجود ندارد. سطح معناداری گروه * همه ی مؤلفه های دینداری نشانگر آن است که شیب میان ترکیب خطی پیش

جدول شماره ۳. همگنی میان شیب ترکیب خطی پیش آزمون های مؤلفه های دینداری یا پس آزمون های آنها

منابع	شاخص های آماری متغیرهای وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
	باور ها	۳۵۴/۵۶	۲	۱۷۷/۲۸	۱/۰۹	۰/۳۱
گروه * مؤلفه - های دینداری	نگرش ها	۱۱۴/۳۲	۲	۵۷/۱۶	۳/۱۸	۰/۰۵۴
	عواطف	۲۵۷/۰۵	۲	۱۲۸/۵۲	۱/۵۱	۰/۱۶
	رفتار دینی	۱۳۱/۹۵	۲	۶۵/۹۷	۱/۸۲	۰/۱۳

این یافته ها نشانگر آن است که شیب میان ترکیب خطی پیش آزمون ها با پس آزمون های مؤلفه های دینداری تفاوتی نمی کند. بنابراین پیش فرض تحلیل کواریانس فراهم است. برای بررسی همگنی واریانس های دو گروهی از نظر متغیرهای وابسته، نتایج آزمون لوین و نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنف برای آزمون بهنجاری توزیع نمرات ارائه شده که نتایج یافته ها نشان دهنده همگنی واریانس ها می باشد با توجه به عدم معناداری آزمون لوین، اجازه استفاده از آزمون تحلیل کواریانس وجود دارد.

این یافته ها نشانگر آن است که شیب میان ترکیب خطی پیش آزمون ها با پس آزمون های مؤلفه های دینداری تفاوتی نمی کند. بنابراین پیش فرض تحلیل کواریانس فراهم است. برای بررسی همگنی واریانس های دو گروهی از نظر متغیرهای وابسته، نتایج آزمون لوین و نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنف برای آزمون بهنجاری توزیع نمرات ارائه شده که نتایج یافته ها نشان دهنده همگنی واریانس ها می باشد با توجه به عدم معناداری آزمون لوین، اجازه استفاده از آزمون تحلیل کواریانس وجود دارد.

فرضیه ی پژوهشی آزمون شد. نتایج تحلیل کواریانس تک متغیری نشان داد که، بین میانگین های دینداری دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد ($F: ۲۰۱۹/۰۵$ و $P < ۰/۰۰۸$). بنابراین فرضیه اصلی پژوهش تأیید می گردد و می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی سطح دینداری دانش آموزان را بهبود داده است.

برای مقایسه گروه آزمایشی و گروه گواه بر اساس نمرات پس-آزمون بعد از کنترل اثر پیش آزمون، جهت تعیین میزان اثربخشی آموزش مهارت های زندگی اسلامی بر افزایش مؤلفه های دینداری ابتدا یک تحلیل کواریانس چندمتغیری (مانکوا) انجام گرفت، سپس فرضیه های پژوهشی آزمون شدند. نتایج تحلیل کواریانس چند متغیری در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. نتایج تحلیل کواریانس چندمتغیری (مانکوا) روی نمره های پس آزمون مؤلفه های دینداری در گروه های آزمایش و گواه

نام آزمون	مقدار	F	اشتباه df	فرضیه df	سطح معنی داری
آزمون اثر بیلابی	۰/۹۸	۳۰۶/۵۶	۶	۳۷	۰/۰۰۱
آزمون لامبدای ویلکز	۰/۰۲	۳۰۶/۵۶	۶	۳۷	۰/۰۰۱
آزمون اثر هتلینگ	۴۹/۷۱	۳۰۶/۵۶	۶	۳۷	۰/۰۰۱
آزمون بزرگترین ریشه روی	۴۹/۷۱	۳۰۶/۵۶	۶	۳۷	۰/۰۰۱

جدول ۵ نتایج تحلیل کواریانس تک متغیری (آنکوا) بر روی نمره های مؤلفه های دینداری در افراد گروه های آزمایش و گواه را نشان می دهد.

همان طور که در جدول ۴ مشاهده می شود، سطوح معنی داری همه آزمون ها قابلیت استفاده از مانکوا را مجاز می شمارند. این امر بیانگر آن است که بین افراد گروه های آزمایش و گواه حداقل از لحاظ یکی از متغیرهای وابسته تفاوت معنی دار وجود دارد.

جدول ۵. نتایج تحلیل کواریانس تک متغیری (آنکوا) روی نمره های پس آزمون مؤلفه های دینداری در گروه های آزمایش و گواه

متغیر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
باور ها	۲۴۲۵۸/۹	۱	۲۴۲۵۸/۹	۱۴۰۵/۴	۰/۰۰۱
نگرش ها	۱۴۴۸۴/۳	۱	۱۴۴۸۴/۳	۷۶۴/۹	۰/۰۰۱
عواطف	۲۰۴۷۵/۳	۱	۲۰۴۷۵/۳	۸۱۷/۵	۰/۰۰۱
رفتار دینی	۱۵۱۸۴/۹	۱	۱۵۱۸۴/۹	۱۱۶۵/۱	۰/۰۰۱

بین میانگین های مؤلفه ی عواطف دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد ($F=۸۱۷/۵$ و $P < ۰/۰۰۱$). بنابراین فرضیه سوم فرعی پژوهش تأیید می گردد و می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی مؤلفه ی عواطف دانش آموزان را افزایش داده است.

همان گونه که در جدول ۵ مشاهده می شود، بین میانگین های مؤلفه ی باور ها دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد ($F=۷۶۴/۹$ و $P < ۰/۰۰۱$). بنابراین فرضیه فرعی اول پژوهش تأیید می گردد و می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی مؤلفه ی باور ها دانش آموزان را افزایش داده است.

همچنین بین میانگین های مؤلفه ی رفتار دینی دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد ($F=۱۱۶۵/۱$ و $P < ۰/۰۰۱$). بنابراین فرضیه چهارم فرعی پژوهش تأیید می گردد و می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی مؤلفه ی رفتار دینی دانش آموزان را افزایش داده است.

علاوه بر آن، بین میانگین های مؤلفه ی نگرش ها دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی داری وجود دارد ($F=۷۶۴/۹$ و $P < ۰/۰۰۱$). بنابراین فرضیه دوم پژوهش تأیید می گردد و می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی مؤلفه ی نگرش های دانش آموزان را افزایش داده است.

نتیجه گیری

همانطور که ملاحظه گردید، از نظر سطح دینداری، بین دانش آموزانی که برنامه آموزش مهارت های زندگی اسلامی دریافت کردند (گروه آزمایش) و دانش آموزانی که در این آموزشها شرکت نداشته اند (گروه کنترل) تفاوت معناداری مشاهده می شود. بنابراین فرضیه اول پژوهش تأیید می گردد و لذا می توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت های زندگی اسلامی در بهبود دینداری دخیل است. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج پژوهش انجام شده توسط دهنوی (۱۲) و عظیمی (۱۳) همخوانی دارد.

در تبیین اثربخشی برنامه آموزش مهارت های زندگی بر دینداری آزمودنی های این تحقیق، می توان گفت که مهارت های زندگی مجموعه ای از توانائی هایی است که زمینه سازگاری و رفتار مثبت و مفید را فراهم می آورند، این توانائی ها فرد را قادر می سازند که مسئولیت های نقش اجتماعی خود را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران با خواست ها، انتظارات و مشکلات روزانه، به ویژه در روابط بین فردی به شکل مؤثری روبرو شود. مهارت های زندگی شخص را قادر می سازند تا دانش، نگرش و ارزش های وجودی خود را به توانائی های واقعی و عینی تبدیل کند و بتواند از این توانائی ها در استفاده صحیح تر نیروهای خود بهره گیرد و زندگی مثبت و شادابی را برای خود فراهم سازد.

همچنین می توان گفت این برنامه با پرورش مهارت های مختلف در فرد، قدرت مقابله اوباعوامل اضطراب زا را افزایش می دهد؛ به این ترتیب که با آموزش روش تصمیم گیری صحیح و چگونگی حل مسئله باعث کاهش تردید در تصمیم و ناتوانی در مقابله با مشکلات زندگی روزمره که علت بسیاری از اضطراب هاست، می شود؛

همانگونه که در جداول مشاهده شد، بین دانش آموزانی که برنامه آموزش مهارت های زندگی اسلامی دریافت کردند (گروه آزمایش) و دانش آموزانی که در این آموزشها شرکت نداشته اند (گروه کنترل) در زمینه باورها، تفاوت معناداری مشاهده می شود. بنابراین فرضیه ۱-۱ تأیید می گردد. به عبارت دیگر، آموزش مهارت های زندگی اسلامی موجب بهبود دینداری دانش آموزان در زمینه پذیرش خود می شود. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج پژوهش انجام شده توسط عظیمی (۱۲)، سیبلد (۱۴) و پاول (۱۶) هم خوانی دارد.

در تبیین این نتیجه می توان گفت، عزت نفس و خودکارآمدی دو خصیصه ای هستند که به نظر می رسد در بهزیستی روان شناختی نقشی اساسی برعهده دارند، زیرا تأثیرات نامطلوب محیطی را که از لحاظ اجتماعی اقتصادی و آموزشی حمایت کننده نیستند، تاحدی خنثی می کنند.

بر طبق یافته های ارائه شده، مشخص گردید که بین افراد گروه آزمایش و گروه کنترل که هیچ درمانی دریافت نکرده اند از نظر بهبود دینداری در زمینه نگرش ها تفاوت معنی داری وجود دارد. بنابراین فرضیه ۲-۱ تأیید می گردد. این بدان معناست که آموزش مهارت های زندگی اسلامی به بهبود دینداری در زمینه نگرش ها در بین افراد در گروه آزمایش منجر شده است. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج پژوهش انجام شده توسط عظیمی (۱۲)، سیبلد (۱۴) و پاول (۱۵) همخوانی دارد.

همانگونه که مشاهده شد، بین دانش آموزانی که برنامه آموزش مهارت های زندگی اسلامی دریافت کردند (گروه آزمایش) و دانش آموزانی که در این آموزشها شرکت نداشته اند (گروه کنترل) در زمینه عواطف، تفاوت معناداری مشاهده می شود. بنابراین فرضیه ۳-۱ تأیید می گردد. به عبارت دیگر، آموزش

مهارت های زندگی اسلامی موجب بهبود دینداری دانش آموزان در زمینه عواطف، می شود. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج پژوهش انجام شده توسط دهنوی (۱۲) و عظیمی (۱۳) همخوانی دارد. در تبیین نتیجه حاصل از این فرض باید گفت که سلامت جامعه بستگی به سلامت افراد آن جامعه دارد. جسم سالم بدون فکرسالم، رفتار صحیح و ارتباط درست موجب افزایش سلامت جامعه نمی گردد. نقش کسب مهارت های زندگی در بهبود ارتباطات اجتماعی و جلوگیری از رفتارهای پرخطر و افزایش سلامت روانی، اجتماعی فردهمواره مورد تأکید می باشد.

بر طبق یافته های ارائه شده، مشخص گردید که بین افراد گروه آزمایش و گروه کنترل که هیچ درمانی دریافت نکرده اند از نظر بهبود دینداری در زمینه رفتار دینی تفاوت معنی داری وجود دارد. بنابراین فرضیه ۴-۱ تأیید می گردد. این بدان معناست که آموزش مهارت های زندگی اسلامی به بهبود دینداری در زمینه هدف مندی در زندگی در بین افراد در گروه آزمایش منجر شده است. نتایج حاصل از این فرضیه با نتایج پژوهش انجام شده توسط سیبلد (۱۴) و پاول (۱۵) همخوانی دارد. در تبیین نتیجه حاصل از این فرض باید گفت که مهارت های زندگی شخص را قادر می سازند تا دانش، نگرش و ارزش های وجودی خود را به توانائی های واقعی و عینی تبدیل کند و بتواند از این توانائی ها در استفاده صحیح تر نیروهای خود بهره گیرد و زندگی مثبت و شادابی را برای خود فراهم سازد. شخصی که از مهارت های زندگی بهره مند می شود، برنامه ریزی مناسب تری در امور مفید دارد و از هر کار بی فایده دوری می کند.

محدودیت های جامعه آماری و حجم نمونه ی پژوهش، تعمیم نتایج را تا حدودی مشکل می سازد. همچنین، با توجه به اینکه پژوهش حاضر یک پژوهش آزمایشی است، تحقیق حاضر با محدودیت های اعتبار بیرونی مواجه است. با توجه به نتایج پژوهش حاضر پیشنهاد انجام پژوهش بیشتر در مورد تأثیرات این رویکرد بر مشکلات دانش آموزان است. همچنین، در پژوهش های دیگر که به صورت آزمایشی انجام می گیرد یک دوره ی پی گیری نسبتاً طولانی برای پی گیری اثر دوره ی آموزشی لحاظ شود.

References

1. Morvati and Sohrab, Satayesh, Kobra (2011) Components of religiosity and ways to cultivate it in Quran and Hadith, Research in Science and Quran and Hadith, 8th year, first issue
2. Ahmadi, Yaqub (1388). The state of religiosity and attitude towards the future of religion among the generations. Case study of Sanandaj, Journal of Socio-Cultural Knowledge, first year, first issue, pp. 17-44.
3. Alone, Hossein Abolhassan (2016). Religious sociology in the ancient East. second edition. Tehran: Bahman Borna.
4. Bahonar, Nasser (1392). Investigating the possibility of teaching religion through modern mass media. Doctoral dissertation, Imam Sadegh (AS) University, Chapter 2.
5. Taghavi Nasab, Seyed Najmeh, Mir Shah Jafari, Seyed Ebrahim and Najafi,

³ Seybold

⁴ Powell

- Mohammad (2009) The Necessity of Typing in Methods of Religious Education from the Perspective of Scientific, Religious and Philosophical Foundations, Islamic Journal of Islamic Education 9
6. Khademi, Ainullah (2000) A Study of the Factors Affecting the Internalization of Islamic Values in Tehran Students, Publications of the General Directorate of Education
 7. Yazdani, Mohammad and Pasban Komala, Seyed Mohammad Javad, 2016, Social pathology of apostasy and youth tendency to Western culture, World Conference on Psychology and Educational Sciences, Law and Social Sciences at the beginning of the third millennium, Shiraz ,,,
 8. Delshad Tehrani, Mostafa (2016) Pathology of Religion and Religiosity in Nahj al-Balagheh, Tehran, Darya Publications Fourth Edition
 9. Alavi, Seyed Hamid Reza (2009) A Comparative Study of Educational Theories of Islam and Jean-Jacques Rousseau, Shahid Bahonar University of Kerman
 10. Mahmoudi, Sirus. (1397). Pathology of religious education of secondary school students from the perspective of teachers of Islamic education and school counselors. Religious Culture Approach, 1 (3), 90-105.
 11. Almenayes. J. (2015). Empirical Analysis of Religiosity as Predictor of Social Media Addiction, Vol 4, No 10.
 12. Dehnavi, Hossein. (2007). Nasim Mehr. Volume, Mashhad: Khadem Reza Publications.
 13. Azimi Yazdi Esmat (1395). Investigating the situation and factors related to students' religious attitudes. Master Thesis. Education Management . Kerman Shahid Bahonar University.
 14. Seybold, R. (2012) .The role of religion and spirituality in mental and physical health. Current direction in psychology. 10 (1) .36-52.
 15. Powell, L. (2003). Religion and spirituality. American psychologist.58 (1) .32-43.